

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ «ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ»
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО: СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ

збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної
конференції молодих учених

Одеса
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
2026

DOI: <https://doi.org/10.24195/FutureEducation2026>

УДК 37:502.131.1

О-72

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 14 від 28.05.2026 року)

Матеріали друкуються в авторському варіанті

Освіта майбутнього: стратегія сталого розвитку в
О-72 європейському та національному контекстах : збірник
матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих учених. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович,
2026. 110 с.

УДК 37:502.131.1

©ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО», 2026

Ірина Костянтинівна Мардарова
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
Анна Владиславівна Тарасенко,
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДРУЖНЬОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО

Проблема формування моделі дружньої поведінки у дітей передшкільного віку є однією з центральних у сучасній педагогіці, що зумовлено ключовим значенням цього періоду для становлення соціальної особистості дитини. Дружба як особлива форма міжособистісних відносин і побудови відповідної моделі поведінки характеризується взаємною прихильністю, емоційною близькістю та вибірковістю, що відрізняє її від інших типів соціальних взаємин у дитячому колективі. Старший дошкільний вік є сензитивним періодом для формування дружніх стосунків і характеризується інтенсивним розвитком соціальних навичок та якісними змінами у сфері міжособистісних взаємин дитини з однолітками.

Зазначимо, що саме у цьому віці відбувається перехід від егоцентричної позиції до здатності враховувати точку зору іншої людини, що є необхідною умовою для встановлення справжньої дружби. Діти починають розуміти взаємність у стосунках, навчаються ділитися, допомагати один одному та співпереживати емоційним станам ровесників. Важливим новоутворенням цього періоду є розвиток соціального інтелекту - здатності розуміти соціальні ситуації, передбачати і моделювати поведінку інших та адекватно реагувати на неї. Саме у старшому дошкільному віці формується вміння підтримувати тривалу взаємодію з ровесниками, вирішувати конфлікти конструктивним шляхом та будувати спільні плани діяльності, що становить основу для виникнення стійких дружніх зв'язків.

Мета статті: схарактеризувати складові моделі дружньої поведінки у дітей передшкільного віку.

Проблема формування моделі дружньої поведінки у дітей передшкільного віку розкривається у дослідженнях сучасних українських науковців. Так, А. М. Богущ присвячує свої праці розробленню методик соціально-педагогічної роботи та вивченню формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку [2]. Варяниця Л. О. досліджує особливості процесу соціалізації дітей, аналізуючи вплив їх соціального оточення [3]. Н. В. Гавриш зосереджується на розробленні методик

ознайомлення дитини з соціальним світом та встановленні конструктивних стосунків з однолітками [4]. С. М. Курінна вивчає механізми розвитку соціальної компетентності в різних умовах виховання [8].

А. М. Богуш у своїх дослідженнях підкреслює, що мовленнєвий розвиток є ключовою умовою формування дружніх стосунків між дошкільниками. Дослідниця зазначає, що оволодіння комунікативною функцією мовлення дозволяє дітям не лише координувати спільні дії під час гри чи іншої діяльності, а й виражати свої почуття, ділитися переживаннями, розповідати про свої враження та емоції, що є необхідною умовою для виникнення емоційної близькості та взаєморозуміння [2]. У передшкільному віці діти оволодівають складними формами мовленнєвого спілкування, включаючи здатність до емпатійного слухання, коли дитина не просто чує слова співрозмовника, а намагається зрозуміти його почуття та стан, а також уміння вербального вираження підтримки через слова втіхи, схвалення, заохочення. Розвинене мовлення стає інструментом, за допомогою якого діти можуть пояснювати свої наміри, аргументувати свою позицію, знаходити компроміси у конфліктних ситуаціях, що значно підвищує якість їхньої взаємодії та сприяє встановленню міцних дружніх зв'язків.

Т. О. Піроженко досліджувала особистісний розвиток дошкільника і встановила, що у дошкільному віці відбуваються важливі якісні зміни у самосвідомості дитини, які безпосередньо впливають на характер її стосунків з однолітками. Дослідниця підкреслює, що формування образу «Я», усвідомлення власних якостей та здатність до самооцінки створюють основу для розуміння іншої людини як окремої особистості з власними потребами та бажаннями [9]. Саме ця здатність є фундаментом для встановлення особистісно-орієнтованих дружніх стосунків.

О. Л. Кононко у своїх працях з соціально-емоційного розвитку дошкільників особливу увагу приділяє ролі емоційної компетентності у формуванні міжособистісних стосунків. Дослідниця зазначає, що емоції є своєрідними проявами особистісного ставлення людини до навколишньої дійсності, до інших людей і до самої себе. Емоції тісно пов'язані з почуттями: з одного боку, почуття виявляються в емоціях, з іншого – саме з емоцій постають і розвиваються почуття [10]. Здатність дитини розпізнавати емоційні стани інших людей, адекватно на них реагувати та регулювати власні емоції є критично важливою для встановлення та підтримання дружніх зв'язків.

Н. В. Гавриш досліджувала питання соціалізації дітей передшкільного віку та виявила, що провідну роль у цьому процесі відіграє спільна ігрова діяльність. У грі діти вчаться узгоджувати свої дії з діями партнерів, розподіляти ролі, дотримуватися правил, що становить основу для формування дружніх взаємин [4]. Саме у спільній ігровій діяльності

виникають перші прояви вибірковості у стосунках, коли дитина починає віддавати перевагу певним партнерам для гри.

Т. П. Котирло та С. О. Ладивір у своїх дослідженнях встановили, що у передшкільному віці у дітей формується потреба у визнанні та прийнятті з боку однолітків. Ця потреба стає рушійною силою для встановлення дружніх стосунків, оскільки спонукає дитину до позитивних форм поведінки, співпраці та взаємодопомоги [7]. Водночас дослідники відзначають, що надмірне прагнення до визнання може призводити до конкурентних тенденцій у стосунках між дітьми.

З. М. Борисова підкреслює, що моделі дружньої поведінки у дошкільників характеризуються низкою специфічних особливостей, які якісно відрізняють їх від інших форм соціальної взаємодії. До таких особливостей належать: вибірковість у виборі партнера для спілкування, коли дитина свідомо обирає певних однолітків для взаємодії; наявність взаємної симпатії та емоційної прихильності, що проявляється у радості від зустрічі та бажанні бути поруч; прагнення до спільної діяльності та взаємодопомоги, коли діти не лише грають разом, а й активно підтримують один одного у різних ситуаціях; здатність до емпатії та співпереживання, що дозволяє дитині відчувати емоційний стан друга та відгукуватися на його переживання; намагання підтримувати тривалі стосунки, яке виявляється у прагненні зберігати контакт навіть після завершення спільної діяльності [11]. Саме ці характеристики відрізняють справжню дружбу від ситуативних контактів між дітьми, які можуть виникати спонтанно під час гри або спільного заняття, але не мають глибокої емоційної основи та стійкості у часі. Розуміння цих особливостей дозволяє педагогам цілеспрямовано працювати над формуванням кожного компонента дружньої поведінки.

Г. В. Беленька досліджувала формування гуманних взаємин у дітей дошкільного віку та встановила, що основою дружніх стосунків є розвиток таких моральних якостей, як доброзичливість, чуйність, співчуття, готовність прийти на допомогу [1]. Дослідниця підкреслює, що ці якості не виникають спонтанно, а потребують цілеспрямованого педагогічного впливу та створення відповідних умов у закладі дошкільної освіти.

А. С. Голота у своїх дослідженнях розвитку емоційного інтелекту дошкільників зазначає, що здатність «прочитувати» емоційний стан оточуючих людей, співпереживати і, відповідно, активно відгукуватися на це є ключовою характеристикою емоційно компетентної дитини [5]. Діти з розвиненим емоційним інтелектом легше встановлюють контакти з ровесниками, краще розуміють їхні потреби та бажання, що сприяє формуванню міцних дружніх зв'язків.

Н. С. Карпенко підкреслює, що у передшкільному віці діти вже здатні не лише розпізнавати базові емоції (радість, смуток, гнів, страх), але

й диференціювати більш складні емоційні стани (розчарування, здивування, захоплення, хвилювання) [10]. Ця здатність дозволяє їм краще розуміти емоційні переживання друзів та адекватно на них реагувати.

Отже, під поняттям «модель дружньої поведінки дітей передшкільного віку» розуміємо систему соціально прийнятних дій, емоційних реакцій і взаємодій, які свідчать про їх здатність встановлювати, підтримувати та розвивати позитивні стосунки з однолітками й дорослими».

Схарактеризуємо докладніше складові моделі дружньої поведінки дітей передшкільного віку, а саме:

- емоційно-ціннісна складова: виявляють доброзичливість (усміхаються, вітаються, говорять лагідно тощо); співчують, помічають настрій інших («Ти засмутився?», «Не плач, я допоможу» тощо); радіють успіхам друзів, не заздять, допомагають тощо;

- когнітивна складова: розуміють, що дружба ґрунтується на взаємоповазі, допомозі, довірі; здатні оцінити власну та чужу поведінку («Я зробив добре, бо ти допоміг», «Я учинив неправильно, бо образив друга» тощо);

- комунікативна складова: уміють починати і підтримувати розмову; звертаються до інших із проханням, подякою, вибаченням; використовують ввічливі слова («будь ласка», «дякую», «перепрошую» тощо); вміють домовлятися і вирішувати суперечки без агресії.

- поведінкова складова: діляться іграшками, матеріалами, місцем у грі; діють спільно з іншими: виконують спільне завдання, розподіляють ігрові ролі; допомагають товаришам, підтримують у складних ситуаціях, дотримуються правил гри та взаємодії.

Дослідники Н. В. Гавриш та О. П. Долинна обґрунтували комплексну систему педагогічних умов, необхідних для ефективного формування моделі дружньої поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти. Науковці наголошують на важливості забезпечення систематичної спільної ігрової та продуктивної діяльності дітей, яка створює природне середовище для розвитку навичок взаємодії та співробітництва. У процесі такої діяльності дошкільники отримують можливість апробувати різні моделі поведінки, вчать узгоджувати свої дії з партнерами, долати конфлікти та знаходити компромісні рішення.

Отже, формування моделі дружньої поведінки дітей передшкільного віку є складним багатофакторним процесом, що залежить від рівня соціально-емоційного розвитку дітей, сформованості їх комунікативних навичок та педагогічних умов у закладі дошкільної освіти, як-от:

- організація колективних форм ігрової та продуктивної діяльності, спрямованих на налагодження ефективної міжособистісної взаємодії та формування партнерських стосунків між дітьми;

- цілеспрямоване створення педагогічних ситуацій, що вимагають кооперації, взаємодітримки й узгодженості дій, що сприяє розвитку здатності до співробітництва;
- забезпечення позитивного емоційного мікроклімату в дитячому колективі, який підтримує почуття психологічного комфорту, довіри й емоційної безпеки;
- розвиток соціально-комунікативної компетентності засобами спеціально організованих вправ, мовленнєвих ігор та ігрових занять, що формують навички конструктивного спілкування;
- особистісно зорієнтований приклад вихователя, який демонструє зразки соціально прийнятної, доброзичливої та емпатійної поведінки;
- систематичне залучення батьків до реалізації завдань соціалізації, забезпечення узгодженості педагогічних впливів сім'ї та закладу дошкільної освіти щодо розвитку моделей дружніх взаємин дітей;
- інтеграція ігрових, художньо-творчих і ситуаційно-рольових методів навчання, що дозволяє моделювати різні соціальні ситуації й сприяє формуванню морально-етичних норм у дитячому середовищі тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г. В. Формування гуманних взаємин дітей старшого дошкільного віку. Київ, 1999. 20 с.
2. Богуш А. М. Методика навчання дітей. Київ: Вища шк., 2015. 308 с.
3. Варяниця Л. О. Соціалізація особистості в умовах системних змін суспільства. Київ : Педагогічна думка, 2015. 420 с.
4. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Луганськ : Альма-матер, 2006. 184 с.
5. Голота А. С. Розвиток емоційного інтелекту дошкільників: практичні рекомендації URL: <https://ispp.org.ua/2021/02/22/rozvitok-emocijnogo-intelektu-doshkilnikiv-praktichni-rekomendaci%D1%97-golota-a-s/> (дата звернення 03.10.2025)
6. Долинна О. П. Формування комунікативної компетентності дошкільників. Одеса : Букаєв, 2012. 156 с.
7. Котирло Т. П. Виховання вольової поведінки у дошкільників. Київ: 1971. 148 с.
8. Курінна С. М. Соціально-комунікативний розвиток дошкільників. Запоріжжя, 2016. 232 с.
9. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Київ, 2001. 42 с.
10. Розвиток емоційної сфери дошкільників URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-emocijnoi-sferi-doskilnikiv-104461.html> (дата звернення 03.10.2025)

11. Соціально-емоційний розвиток дітей старшого дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільного закладу. URL: <http://studcon.org/socialno-emosiynyy-rozvytok-ditey-starshogo-doshkilnogo-viku-v-navchalno-vyhovnomu-procesi> (дата звернення 03.10.2025)

12. Lystopad O., Mardarova I., Lystopad N., Hudanych N. Innovative Activity as a Factor in the Professional Development of Preservice Teachers. *Modern vectors of science and education development in China and Ukraine: International annual journal*. Odesa: South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Harbin: Harbin Engineering University, 2025. Issue 11. P. 209–222. DOI: 10.24195/2414-4746-2025-11-19

Кудрявцева О. А., Мельничук С. В. ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО МОРАЛЬНІ НОРМИ У МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ПЕРЕГЛЯДУ МУЛЬТФІЛЬМІВ.....	46
Листопад О. А., Кирилова Д. С. РОЗВИТОК СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ПРОЦЕСІ СКЛАДАННЯ КАЗОК.....	51
Листопад О. А., Лучицька О. А. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ.....	55
Листопад О. А., Прокопчук А. С. ЕТИЧНА КУЛЬТУРА ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ІНДИКАТОР ГУМАНІСТИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ.....	59
Листопад О. А., Садовенко О. В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ	63
Мардарова І. К., Бондаренко С. О. СИСТЕМА РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ ДО ПРИРОДИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРОГУЛЯНКИ	67
Мардарова І. К., Георгієва Т. С. СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СЕБЕ І СВОЮ СІМ'Ю У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР	71
Мардарова І. К., Гуренко Ю. О. ЦИФРОВА ГІГІЄНА ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СКЛАДНИК СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	76
Мардарова І. К., Казотій А. В. СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ 3-4 РОКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МАТЕМАТИЧНИХ КАЗОК	81
Мардарова І. К., Кукузей А. І. СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ МОВНОГО ЕТИКЕТУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ З ДОРОСЛИМИ І ДІТЬМИ.....	84
Мардарова І. К., Мутавчи В. І. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	89
Мардарова І. К., Тарасенко А. В. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДРУЖНЬОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО.....	94